

E D I T U R A   S C R I P T U M®

**O PATRIE NOUĂ
ȘI UN NEAM MARE**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TATU, SILVIU

O patrie nouă și un neam mare / Silviu Tatu. - București : Plērōma ;

Oradea : Scriptum, 2018

ISBN 978-606-94230-6-6

ISBN 978-606-031-005-1

O PATRIE
NOUĂ ȘI
UN NEAM
MARE

EXEGEZA NARAȚIUNILOR
DESPRE PATRIARHI

SILVIU TATU

Editura Scriptum®
Oradea

Editura Plērōma
București

Publicată sub titlul
O patrie nouă și un neam mare
de Silviu Tatu

Opiniile exprimate în această carte aparțin autorului și nu reprezintă neapărat punctul de vedere al Editurii Scriptum și Editura Plērōma. Autorul își asumă întreaga responsabilitate pentru forma și conținutul cărții și se obligă să respecte toate legile privind drepturile de autor.

© 2019 Editura Scriptum®
str. Lăpușului nr. 28, 410264 Oradea
Tel./Fax/Robot: 0259-457.428
E-mail: scriptum@scriptum.ro
WWW.SCRIPTUM.RO
ISBN 978-606-031-005-1

© 2019 Editura Plērōma
b-dul Uverturii, nr. 210-220, sect. 6,
București, cod 060946, parter, camera 6.
Tel.: 021-434.16.24
E-mail: romulusganea@gmail.com
ISBN 978-606-94230-6-6

Toate drepturile rezervate asupra prezentei ediții în limba română.
Ediția a II-a, revizuită.

*Orice reproducere sau selecție de texte din această carte
este permisă doar cu aprobarea în scris a editurilor
Scriptum din Oradea și Plērōma din București (ITP București).*

Tiparul executat în U.E.

CUPRINS

Abrevieri	9
Cuvânt-înainte	13
EXEGEZA GENEZEI ÎN PERIOADA PREMODERNĂ.....	15
1. Interpretarea patristică.....	15
2. Studiile filologice.....	17
3. Studiile alegorice	22
4. Studiile teologice	33
5. Întrebări de studiu.....	41
EXEGEZA GENEZEI ÎN PERIOADA MODERNĂ.....	43
1. Ascensiunea criticii germane.....	43
2. Julius Wellhausen (1844-1918) și critica superioară.....	46
3. Hermann Gunkel (1862-1932) și critica formei	47
4. Hermann Gunkel și critica folclorului	52
5. Gerhard von Rad (1901-1971) și critica tradiției	54
6. Critica redactării.....	56
7. Critica istoriei	56
8. Critica literară	59
9. Întrebări de studiu.....	64
METODA EXEGETICĂ D.I.S.E.C.T.I.A.....	65
1. Delimitarea	66
2. Încorporarea.....	66
3. Segmentarea	67
4. Evaluarea.....	67
5. Conturarea	68

6. Tabelarea	68
7. Interpretarea.....	68
8. Analogia	69
9. Întrebări de studiu.....	69
TIPURI DE DISCURS	71
1. Caracteristicile povestirii.....	72
2. Alte forme literare prezente în povestiri	74
3. Întrebări de studiu.....	75
MĂRCI DISJUNCTIVE. STRUCTURA CĂRȚII.....	76
1. Mărci disjunctive textuale.....	76
2. Mărci disjunctive din tradiția evreiască	83
3. Mărci disjunctive din tradiția creștină.....	86
4. Subdiviziunile literare ale narațiunilor despre patriarhi	89
5. Întrebări de studiu.....	100
EDIȚII ȘI VERSIUNI ALE BIBLIEI EBRAICE	101
1. Manuscrisele de la Marea Moartă	102
2. Textul Masoretic (TM).....	103
3. Pentateuhul samaritean.....	105
4. Versiunile antice ale Bibliei ebraice	106
5. Principii de critică textuală	109
6. Versiuni și ediții recente în limba română.....	110
7. Întrebări de studiu.....	116
CONTEXTUL SOCIO-CULTURAL ȘI ISTORIC.....	117
1. Elemente de context specifice relatărilor din VT	118
2. Elemente de context specifice narațiunilor din Geneza	122
3. Întrebări de studiu.....	127
REPREZENTAREA VORBIRII	128
1. Vorbirea indirectă	129
2. Vorbirea directă	132
3. Vorbirea indirect liberă	134
4. Perechile adiacente	135
5. Relațiile sociale ale participanților vorbirii	137
6. Întrebări de studiu.....	139

TIMPUL ȘI SPAȚIUL	140
1. Deixa temporală	140
2. Timpul discursiv, timpul narativ și timpul real.....	142
3. Secvența temporală.....	143
4. Simultaneitatea cadrelor	146
5. Deixa spațială (locală).....	149
6. Deixa spațială (locală) în limba ebraică.....	150
7. Întrebări de studiu.....	151
LIMBAJUL FIGURATIV	152
1. Figurile de construcție	153
2. Figurile de elocuție	155
3. Figurile de stil.....	163
4. Tropii de semnificație (tropii propriu-ziși)	164
5. Tropii de expresie (pseudotropii sau tropii în mai multe cuvinte).....	168
6. Întrebări de studiu.....	169
LIMBAJUL FIGURATIV: IRONIA.....	170
1. Umorul	170
2. Ironia și speciile sale	172
3. Ironia în narațiunile despre patriarhi	175
4. Derivațiile omiletice ale numelor proprii	177
5. Întrebări de studiu.....	179
PERSONAJELE NARAȚIUNII	181
1. Deixa persoanei și deixa socială.....	181
2. Relația scriitor-personaj-cititor	185
3. Tipuri de personaje.....	187
4. Modalități de descriere a personajelor	191
5. Eroul și misiunea lui.....	194
6. Întrebări de studiu.....	196
INTRIGA.....	197
1. Tipuri de narațiuni	197
2. Momentele subiectului	200
3. Profilul intrigii.....	204
4. Repetiția și momentele subiectului	210
5. Întrebări de studiu.....	214

TEOLOGIA GENEZEI	215
1. Chemarea lui Avraam	215
2. Legământul cu Avraam.....	217
3. Bindecuvântarea patriarhală.....	218
4. Religia patriarhilor	219
5. Etica patriarhilor	221
6. Numele lui Dumnezeu	227
7. Revelații prin îngeri.....	230
8. Intertextualitate.....	233
9. Relația cu NT.....	234
10. Întrebări de studiu.....	236
Bibliografie.....	237
Indice de referințe biblice	247
Indice de nume proprii.....	254

ABREVIERI

a.Chr.	ante-Christum (lat., înainte de Cristos)
ANET	Ancient Near Eastern Texts (ed. J.B. Pritchard), ed. a 3-a
BHS ^{4rev.}	<i>Biblia Hebraica Stuttgartensia</i> , ed. a 4-a, revizuită
cap.	capitolul / capitolele
CCIVT	<i>Comentariul cultural-istoric al Vechiului Testament</i>
cf.	confer (lat., compară cu)
d.	decedat
DEI	<i>Dicționarul enciclopedic de iudaism</i>
ebr.	ebraică
edDC	ediția Bibliiei realizată de Dumitru Cornilescu (1924)
GBV	Versiunea Bibliiei publicată de Gute Botschaft Verlag (1989)
GKC	<i>Gesenius' Hebrew Grammar</i> , ed. E. Kautzsch, trad. A.E. Cowley
<i>infra</i>	mai jos, în continuarea textului
LXX	Septuaginta, versiunea greacă a VT
LXX-CNE	Septuaginta, traducerea Colegiul Noua Europă
MSS	Manuscrite
NIDOTTE	<i>New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis</i>
NIV	New International Version (1973)
NT	Noul Testament
NTR	Versiunea Bibliiei Noua Traducere Românească (2007)
OAA	Orientul Apropiat al Antichității
op. cit.	opus citatum (lat., opera citată)
p.Chr.	post-Christum (lat., după Cristos)
p.	pagina / paginile
sec.	secolul / secolele

O PATRIE NOUĂ ȘI UN NEAM MARE

<i>supra</i>	anterior
VT	Vechiul Testament
VTBS	Versiunea Bibliei Trinitarian Bible Society (2003)
TM	Textul Masoretic (conform BHS ^{4rev})
urm.	următoarea / următoarele
v.	versetul / versetele
VSS	Versiunea Sfântului Sinod al BOR (1988)
VT	Vechiul Testament
VUL	Vulgata, versiunea Bibliei în latină realizată de Ieronim

ABREVIERI ALE CĂRȚILOR BIBLICE

1Cr.	1 Cronici	Gal.	Epistola către galateni
1In	Prima epistolă a lui Ioan	Gen.	Geneza
1Pt.	Prima epistolă a lui Petru	Hab.	Habacuc
1Sam.	1 Samuel	Hg.	Hagai
1Tes.	Prima epistolă către tesalonieni	Ier.	Ieremia
1Tim.	Prima epistolă către Timotei	In	Evanghelia după Ioan
2Cr.	2 Cronici	Is.	Isaia
2In	A doua epistolă a lui Ioan	Iv	Epistola lui Iacov
2Pt.	A doua epistolă a lui Petru	Jud.	Judecători
2Sam.	2 Samuel	Lam.	Lamentații (Plângeri)
3In	A treia epistolă a lui Ioan	Lev.	Leviticul
C.-cânt.	Cântarea-cântărilor	Mal.	Maleahi
2Tes.	A doua epistolă către tesaloniceni	Mt.	Evanghelia după Matei
2Tim.	A doua epistolă către Timotei	Mc.	Evanghelia după Marcu
Ap.	Apocalipsa lui Ioan	Nm.	Neemia
Col.	Epistola către coloseni	Num.	Numeri
Dan.	Daniel	Ob.	Obadia
Deut.	Deuteronom	Pr.	Proverbele
Ecl.	Eclesiastul	Ps.	Psalmii
Est.	Estera	Rom.	Epistola către romani
Ev.	Epistola către evrei	Țef.	Țefania
Ex.	Exodul	Zah.	Zaharia
Ez.	Ezechiel	Fapte	Faptele apostolilor
Flm.	Epistola către Filimon	Flp.	Epistola către filipeni

CUVÂNT-ÎNAINTE

Așa cum s-a întâmplat cu cele mai multe dintre lucrările publicate anterior, și aceasta a fost realizată pentru a asista studentul la teologie în munca sa de formare a unor deprinderi folositoare la investigarea exegetică a textului VT. Construind pe experiența mai multor ani de predare și predicare a textelor din Geneza, cartea de față a beneficiat din plin de avantajele contextului formator oferit de interacțiunea cu cercetătorul interesat care poate fi studentul din sala de curs sau din biserică. Odată cu publicarea acestei cărți, informația conținută aici devine un bun comun și poate ajunge la mai multe persoane decât ar fi fost posibil prin intermediul catedrei.

Pasiunea care a înaripat o asemenea întreprindere o constituie dorința de a vedea tot mai mulți tineri dornici să cunoască Scripturile și să caute, pe căile cele mai autorizate cu putință, sensul intenționat de autorul inspirat de Duhul lui Dumnezeu. Tocmai în această dublă natură a textului sacru rezidă atât frumusețea, cât și dificultatea exercițiului interpretativ. Așadar, interpretul are datoria îndoită de a se racorda la gândul lui Dumnezeu și de a aborda textul în perfectă cunoștință de cauză cu privire la originea sa, la tipul de text și la artificiile folosite de autor pentru a realiza o capodoperă literară prin care Dumnezeu a ales să-și comunice gândurile.

Sunt recunoscător lui Dumnezeu pentru că a îngăduit să văd realizată această carte. Cu speranța că va ajunge o unealtă utilă celor care doresc să se edifice din narațiunile despre patriarhi, mă rog ca Duhul Său să nu îi lipsească pe cititorii mei de o fructuoasă comuniune în vederea protejării lor de învățături străine sau de fabulații meșteșugite. Speranța mea este ca, pe

O PATRIE NOUĂ ȘI UN NEAM MARE

temelia oferită de acest studiu, să construiesc un comentariu asupra textelor din Geneza despre istoria patriarhilor.

Sunt dator cu mulțumirile mele studenților din București care au parcurs materialul acestui curs și care mi-au permis îmbunătățirea lui.

I

EXEGEZA GENEZEI ÎN PERIOADA PREMODERNĂ

istoria exegezei poate fi apreciată mai bine atunci când sunt sesizate legăturile sale cu celelalte discipline, mai ales cu filosofia. Constatarea că între filosofie și retorică a existat o interacțiune reciprocă este mai mult decât naturală, din moment ce interpretarea textelor și coagularea unui sistem coerent de convingeri sunt etape absolut normale ale procesului intelectual de raportare a minții la cunoaștere. Drept urmare, s-au conturat câteva tendințe exegetice – studii de natură filologică, alegorică sau teologică – variind în complexitate în funcție de nivelul tehnicilor seculare curente și de competența autorilor în cauză. Fără a ridica pretenții de exhaustivitate, vom căuta să ilustrăm dezvoltarea acestor tehnici, prin studiul unor cazuri concrete din perioada anterioară sec. al XVIII-lea, când, odată cu apariția criticii istorice, tehnicile exegetice se diversifică (vezi capitolul 2).

1. Interpretarea patristică

Cele mai timpurii abordări ale *Genezei* includ comentarii și omilii privitoare la relatarea creării lumii în șase zile. Fie ele devoționale, fie tehnice, aceste lucrări, numite *Hexaemera*, au fost produsul peniței mai multor autori: Melito din Sardis, Rhodo, Candid, Apion, Maxim, Ipolit Romanul, Victorinus din Pettau, Severian din Gabala, Vasile cel Mare, Grigorie al Nyssei, Ambrozie și Ioan Filopon. Din păcate, numai lucrările ultimilor cinci au supraviețuit timpului, împreună cu un fragment din Victorinus.

Au existat totuși lucrări care au abordat și alte texte din Geneza. Deși se cunosc numai fragmente, se știe că și Ipolit Romanul, Eusebiu din Emesa și Diodor al Tarsului au abordat narațiunile primei cărți a Pentateuhului.

O PATRIE NOUĂ ȘI UN NEAM MARE

Dintre cele 13 volume scrise de Origen, s-au păstrat numai fragmente și doar 16 dintre omiliile sale. Tot fragmentar este și comentariul lui Teodor al Mopsuestiei, simple selecțiuni din citirea primelor trei capitole ale Genezei. Comentariul lui Ghenadie și comentariul lui Procopie la Octateuh (Iosua, Judecători și Rut sunt adăugate Pentateuhului) au supraviețuit fragmentar și ele.

Comentariul lui Didim cel Orb, necunoscut până în 1941, îmbrățișează tehnica exegetică alegorică și interpretarea origenică asupra primelor trei capitole din Geneza. Moștenirea lui Ioan Hrisostom este mai consistentă: de la el s-au păstrat un ciclu de nouă omilii predicate în 386 și altele 67 (un veritabil comentariu) predicate doi ani mai târziu. Chiril al Alexandriei însoțește lectura literală și alegorică a Genezei cu o interpretare cristologică, producând astfel o lucrare în șapte volume, intitulată *Glaphyra* (Comentarii elegante). Se mai cunoaște comentariul lui Teodoret la Octateuh.

Dintre părinții apuseni, se cunosc contribuțiile lui Ieronim, Augustin și Efrem Sirul. Comentariul lui Ieronim demonstrează cunoașterea *Hexaplei* lui Origen și oferă interpretări bine informate la tradițiile evreiești. Augustin este autorul a numeroase lucrări de o natură exegetică exhaustivă. Și Efrem Sirul acordă o mai mare atenție primelor capitole ale Genezei decât următoarelor, demonstrând un interes ridicat pentru problematica teologică a liberului arbitru.

Au existat, desigur, și lucrări ce au vizat textele narrative din Geneza. Astfel, Ipolit Romanul și Rufin din Aquileia au scris comentarii la binecuvântarea fiilor săi de către patriarhul Iacov (Gen. 49), Grigorie al Nyssei și Vasile cel Mare au abordat tema creării omului, iar Ambrozie a scris material omiletic și dogmatic la textele care relatau Căderea omului sau despre Cain și Abel, Noe, Avraam, Isaac și Iosif.

Bineînțeles că interpretarea cristologică i-a fascinat cel mai mult pe Părinții Bisericii. Sacrificiul lui Isaac (Gen. 22:1-14) era apreciat ca tipul jertfei lui Cristos (Grigorie al Nyssei, *Prima omilie la Înviere*; Ioan Hrisostom, *Omilii la Geneza* 47:3). Limbajul volitiv al Dumnezeuirii „Să FACEM” (Gen. 1:26) l-a inspirat pe Atanasie să susțină consubstanțialitatea Tatălui cu Fiul (*Împotriva arienilor* 2.31, 3.29) și chiar pre existența Fiului față de actul creației (*Despre concilii*, 27.14). Formularea „Dumnezeu a făcut să plouă ... de la Domnul” (Gen. 19:24) comunica, pentru Atanasie al Alexandriei, un Cristos pre-întrupat (*Împotriva arienilor*, 2.13; *Despre concilii*, 27.17). Păstrarea distincției dintre Persoane, în contextul asemănării în substanță, transparență și în scrierile lui Iustin Martirul (*Dialoguri cu Trypho*, 127.5),

Irineu (*Contra ereticilor*, 3.6.1), Tertulian (*Contra lui Praxeas*, 16.2) și Grigorie de Nazianz (*Orații teologice* 3.17).

2. Studiile filologice

Fishbane (1985, 44-65) demonstrează că interesul pentru filologie a constituit una dintre preocupările tradiționale ale studiilor biblice, chiar și ale autorilor canonici. El identifică în textul biblic comentarii de tip lexical și teologic, implicând în discuție elementele deictice ale discursului. Astfel, se sugerează că pronumele demonstrative erau folosite ca elemente deictice pentru contemporaneizarea unui toponim într-un text istoric (Gen. 14:17; Iosua 18:13; 1Cr. 11:4), ca patronime sau pentru identificarea persoanelor, pentru a clarifica sensul unui text sau pentru a evita echivocul (Gen. 36:1, 19).

Uneori, scribii au suplimentat referințele textuale cu unele comentarii explicative (de ex., Ez. 31:18). Particula **אֵת** poate apărea în contexte literare care sunt dificile din motive stilistice și sintactice. Fishbane suspectează utilizarea expresiei **אֵת הַרְבֵּר** din Hagai 2:5a ca formulă orală.

Alteori, scribii au eliminat formele vechi, pentru a le înlocui cu forme noi, ștergând urmele acestor modificări (substituții lexicale). Exemplele provin din versiunile paralele ale cărților Samuel-Regi, în relație cu Cronicile (עֲוֹתוֹ în 2Sam. 7:10 este înlocuit de בְּלָהוּ în 1Cr. 17:9; חֲפִצָּךְ din 1Regi 5:22 este înlocuit de צִרְכָּךְ în 2Cr. 2:15, iar מִרְפוֹ din 1Regi 10:18 este înlocuit cu שְׁחֹטֹת în 2Cr. 9:15).

Alteori, materialul adăugat la original este detectat comparând versiunile (Lev. 19:19 vs. Deut. 22:9-11). Expresia **מִן יִנְצְרֶהוּ חֶסֶד וְאֱמֶת מִן** din Ps. 61:8b, „harul și adevărul **מִן** să te protejeze“, este un exemplu de adăugire intenționată pentru instruirea ucenicilor și pentru conservarea tradiției textuale. **מִן** din interiorul formulei este abrevierea formulei **מִלֵּא נִין** (i.e. *plene nun*), o marcă pentru conservarea unei anomalii textuale (Fishbane 1985, 64).

În afara tradiției canonice, studiile de natură filologică sunt reprezentate de Școlile din Antiohia și Alexandria. Chiar dacă aceasta din urmă s-a impus prin interpretarea alegorică, eforturile membrilor ei nu au fost mai puțin filologice, cel puțin la început. Spre deosebire de exageratul accent pus de Școala alexandrină asupra citirii alegorice, teologii din Antiohia preferau citirea tipologică.

Tipologia presupune recunoașterea unui sens al istoriei, de care alegoria nu face uz. Tipologia se bazează pe corespondențele existente între evenimente

O PATRIE NOUĂ ȘI UN NEAM MARE

istorice distincte, corespondențe mai degrabă providențiale decât pur întâmplătoare. Problema este că literatura antică nu face întotdeauna o distincție clară între tipologie și alegorie. Teoretizarea distincției va întârzia până în epoca modernă. Tocmai contestarea naturii istorice a relatărilor biblice, ca fundament al interpretării alegorice practicate de Origen, permitea distingerea tehnicii sale de tipologia altor Părinți ai Bisericii (Fairbairn 1870, 19-20).

Corelația tipologică dintre două persoane, instituții sau acțiuni presupunea trei elemente: un tip, un antitip și o conexiune predeterminată. Tipul (umbra) aparținea VT, antitipul (realitatea) aparținea NT, iar conexiunea predeterminată (modelul) reprezenta relația imaginată de Dumnezeu Însuși între cele două entități. Natura istorică a acestora era obligatorie, ambele testamente fiind în egală măsură veritabile. Exemple de tipologii se pot găsi chiar și în literatura biblică, în care Cristos este prefigurat de preotul Malki-Țedek (Ev. 7), de Templul de la Ierusalim (In 2:19-22), de regele David (Fapte 2:25-36) etc.

Combătând vehement alegorizarea textelor, propusă de școala alexandrină, antiohienii promovau abordarea istorică (*Historia*) a textelor biblice (Young 2003). Din pricina acestei preferințe, antiohienii sunt considerați precursorii criticii biblice moderne. Ca practică exegetică, ei oferă discuții asupra problemelor de limbaj (filologie și tropologie), de text (critică textuală), de vocabular (semantică), dar și de context socio-cultural al textului (critică istorică). Intenția majoră a antiohienilor era să afle ideea subiacentă unui text dat. Adesea luau în discuție chiar și probleme legate de argumentul, genul literar sau caracteristicile literare ale unui text dat.

Disputa dintre antiohieni și alexandrini reprezintă, de fapt, o altă întrupare a străvechii confruntări dintre școlile retorice și cele filosofice. Retorica s-a asociat cu estetica, în deserviciul adevărului, iar filosofia a fost incriminată de caracterul ei speculativ și de promovare a moralității pentru garantarea succesului social. Așa se face că, în goana lor nebună după aplicații moralizatoare, filosofi au promovat sensul ascuns al textului (alegoria).

Citirii alegorice a lui Origen asupra „înmulțirii pâinilor“ i se opune citirea istorică, dar cu nimic mai puțin moralizatoare, a lui Ioan Hrisostom. Citirii alegorice a lui Origen asupra „vrăjitoarei din En-Dor“ i se opune citirea istorică a lui Eustațiu. Acesta din urmă consideră că, întrucât numai Dumnezeu poate învia morții, vrăjitoarea a creat doar aparența învierii, folosindu-se de diavol pentru a induce în eroare mintea deja înstrăinată de Dumnezeu a lui Saul. În opinia lui Eustațiu, Origen s-a îndepărtat de *sensus*

auctoris, întrucât a observat doar chestiuni de detaliu (numele personajelor), și nu direcția textului, adică logica narativă a textului.

Antiohienii nu excludeau prezența metaforei, a parabolei sau chiar a enigmei în textul biblic, dar nici nu eliminau gratuit logica textului, cum făceau origeniștii. Biblia nu contrazice istoria, dar se admitea că anumite texte le pot ilumina pe altele, prin percepția interioară a autorului (*theoria*). Pentru antiohieni, istoria biblică era istoria pură, *pragma gegonos*, adică evenimente care au avut loc. Această percepție nu excludea existența unui sens supraliteral, dar acesta nu era alegoric, cum propovăduiau alexandrinii. Sensul anagoric (*anagogē*) se referea la tipologie. Evenimente din diverse epoci istorice puteau fi caracterizate de corespondență (*mimesis*).

Alegoria era acceptată ca figură de stil situată între metaforă și ironie. A se vedea, în această privință, lucrarea lui Adrianos, *Isagoge ad Sacras Scripturas* (PG 98.1273-1312). Antiohienii admiteau interpretarea mesianică a unor texte numai în măsura în care acestea fuseseră promovate de apostoli, dar nu aveau folosirea tehnicii de către contemporani.

În timpul sec. al III-lea, la Antiohia au existat două personalități cu preocupări exegetice: controversatul episcop Paul de Samosata și presbiterul Lucian, cel din urmă întrecându-l, probabil, pe primul în notorietate (Wiles 1970, 489). Secolul al IV-lea îl aduce pe scenă pe Diodor al Tarsului. Accentul pus de aceștia și continuat de ucenicii lor antiohieni cuprindea câteva elemente: studiul textului biblic cu privire la întruparea lui Isus și umanitatea Sa. Din pricina accentului cristologic „de jos“, școala antiohiană va deveni pepiniera arianismului și a nestorianismului. Biserica majoritară a sancționat drastic această relație a antiohienilor cu erezia, motiv pentru care s-a păstrat prea puțină literatură produsă de această școală. Totuși referiri la lucrarea și la convingerile unora s-au păstrat în lucrări ale contemporanilor sau ale elevilor lor, aflați în relații mai bune cu autoritățile ecleziale. Astfel, Diodor al Tarsului este conservat într-o oarecare măsură în lucrările lui Ioan Hrisostom și Teodor de Mopsuestia.

Pentru calitățile sale de orator, dovadă cele peste 700 de predici păstrate, **Ioan Hrisostom** este cunoscut astăzi ca „Ioan Gură de Aur“ (347-407 p.Chr.). Tehnica interpretativă aplicată de Ioan reiese cu prisosință și din predicile sale pe textul Genezei, nu mai puțin de 67. Textul este parcurs fără grabă, pericopă cu pericopă, insistându-se asupra unora dintre ele, acolo unde este necesar. Patriarhii sunt priviți ca exemple, chiar și atunci când deciziile lor sunt viciate de greșeli personale sau de deficiențe de caracter. Așa se face că Avraam este un exemplu chiar și în contextul deciziei de a coborî în Egipt, în maniera în care a

O PATRIE NOUĂ ȘI UN NEAM MARE

rezolvat situația respectivă prin tăinuirea adevărului (Omilia 32). Incestul fetelor lui Lot este interpretat surprinzător de blând (Omilia 44), deși pe Lot îl critică fără menajamente pentru că a ales bogățiile Sodomei (Omilia 31, p. 403). Tot la fel, Rebeca este un exemplu de dragoste maternă, în situația conflictuală în urma căreia a intermediat însușirea frauduloasă a binecuvântării patriarhale de către Iacov (Omilia 52).

Într-una dintre introducerile cu caracter hermeneutic cu care obișnuia să-și înceapă predicile, Ioan își dezvăluie convingerea cu privire la tipul de predicare propus, sugerând că, spre deosebire de literatura păgână, din literatura biblică se poate extrage multă învățătură din puține cuvinte.

În cărțile înțelepciunii omenești, toată strădania stă în alcătuirea frazelor; în Scriptură, cu totul dimpotrivă. În ea, nici nu-i vorba de frumusețea cuvintelor și de alcătuirea frumoasă a frazelor, pentru că Scriptura are frumusețea ei proprie, căci în ea înflorește harul cel dumnezeiesc. (Omilia 37, p. 49)

Ori de câte ori are ocazia, Ioan extrage învățătură moralizatoare pentru contemporanii săi, accentuând modestia, smerenia, primirea de oaspeți și ajutorarea semenilor, valori consecvente cu ascetismul vieții pe care el însuși o trăia. În plus, aplică tipologia pentru a găsi corespondențe între epoca patriarhilor și epoca Bisericii. Astfel, Ioan înțelege creștinul ca pe un călător asemenea patriarhilor, dar spre o patrie cerească (Omilia 31), îl consideră pe Malki-Teдек tipul al cărui antitip este Domnul Isus (Omilia 35) și propune înlocuirea circumciziei cu botezul creștin (Omiliile 39-40). Adesea, petrece timp pentru a explica chiar și chestiuni specifice contextului socio-cultural și istoric al narațiunilor. Ioan demonstrează o sensibilitate deosebită pentru arta narativă. Când observă că între Avraam și tatăl său exista o relație armonioasă (Omilia 36) sau că musafirii îngerești nu au fost identificați de la bun început ca atare (Omiliile 41-43), Ioan dovedește că este un fin observator al intrigii.

Teodor al Mopsuestiei (350-428 p.Chr.), cunoscut pentru erudiția sa, este supranumit „Interpretul“. El teoretiza distincția dintre exeget și predicator, în *Comentariul la Ioan*, unde susținea că exegetul se îndeletnicește cu explicarea cuvintelor dificile, iar predicatorul – cu expunerea cuvintelor clare. Comentatorul este un apărător al ortodoxiei. Traseul său exegetic reprezintă o expunere a textului pe versete, urmată de comentariul adecvat pentru explicarea sensului său. Uneori, discuta chestiuni de critică textuală.

Deși se pare că a scris comentarii de dimensiuni moderate asupra majorității cărților canonice, datorită asocierii sale cu Nestorius, el a sfârșit condamnat